

Amir Kapetanović
Zagreb

DVA SVEŠČIĆA STIHOVA IZ XVI. STOLJEĆA, NAVODNO MIHOVILA VRANČIĆA ŠIBENČANINA

UDK: 821.163.42-1 : 091.5 „15“

811.163.42'282.3 „15“

Rukopis primljen za tisak 30. 09. 2010.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac, Slavomir Sambunjak

U radu se opisuju dva sveščića pjesama koja je F. Fancev 1925. godine povezo s jednim uglednim članom glasovite šibenske obitelji, Mihovilom Vrančićem, i gradom Šibenikom. Izbor nekih pjesama ipak upućuje na to da je opsežniji sveščić imao vezu sa splitskim krajem. U žarištu je zanimanja u radu popis i opis sastavnica dvaju spomenutih sveščića, te slovopisne, jezične i versifikacijske značajke. Posebno je zanimljiva provedena štokavizacija/čakavizacija izabranih pjesama u dvama sveščićima.

Ključne riječi: *pjesništvo, sveščić, Mihovil Vrančić, Franjo Fancev, čakavski književni jezik, štokavizacija, čakavizacija, latinica, osmerac, dvanaesterac.*

1. UVOD

Ruci Mihovila Vrančića Šibenčanina Franjo je Fancev 1925. godine¹ pripisivao najprije jedan, potom dva skupa sačuvana sveščića čakavskih versificiranih latiničnih tekstova iz XVI. stoljeća² (158 x 207 mm), koji se danas čuvaju u Arhivu HAZU pod signaturom

---

¹ Fancev 1925: 114–115.

² Fancev (1925: 114) ovako datira: “vjerojatno pisan u trećoj četvrti 16. stoljeća” (...), odnosno “između 1544. i 1571. god.”.

XV-44/8.³ Povezanost tih dvaju sveščića i zaključak o Mihovilu (Miši) Vrančiću kao njihovom zapisivaču F. Fancev najprije je ovako obrazlagao: “Sam rukopis, fragment od 27 listova valjada iz povećega zbornika crkvene (duhovne) poezije, ne sadrži u sebi osobitih dokaza, kojima bi ga mogli sasvim pouzdano lokalizovati, ali na sreću sudbina ga je povezala s jednim drugim fragmentom od 12 listova, kojega je šibenska provenijencija van svake sumnje (...)”⁴ To dokazuje navođenjem stihova s lista 9a toga manjega sveščića: *Miše Vrančić pisa ovoj, / Bog pomози њemu u toj. / Da ko bude ovo štiti, / spomeni se za њ moliti, / da ga Vični prime gori / i vrata mu raja otvori*. Fancev je zapazio da se u većem sveščiću u pjesmi *Versi svetoga Arnira* javlja stih *Radujte se šibenski ljudi*, što upućuje na šibensko podrijetlo sveščića. Fancev se uopće nije upuštao u to da objasni ili barem naznači putove kojima je te sveščiće povezala “na sreću sudbina”, a za zapisivačke razlike Fancev kaže da “nisu goleme”, pa je smatrao da može “(...) bar nagađati, da je možda Miše pisao i drugi rukopis [veći sveščić, op. A. K.], jer bi se razlike mogle objasniti razlikama pisma iste ruke u nekim vremenskim razmacima”.⁵ Fancev se nije zadržao samo na tome nego je početnu tezu o Vrančiću zapisivaču bez ikakvih indicija i dokaza u istom radu proširio tako da je napisao kako “(...) nije nevjerojatno, da bi u njegovu rukopisu mogla biti i koja njegova originalna pjesma (...)”. Kasnije se osvrnuo na ta svoja nagađanja i zaključke te pisao mnogo opreznije: “(...) ja sam izrekao nagađanje, da je M. Vrančić u većim vremenskim razmacima mogao pisati još jedan rukopis, a jednako da bi mogao biti i autorom koje pjesme u rukopisu što ga je on doista pisao. Danas, pošto sam ih kasnije detaljno proučio, od pomenutih se tvrdnja ne bih usudio ni jedne ponoviti, kad pjesma njegova rukopisa ‘Prilika od žedna jelina’ svojim postankom ide čak u Dubrovnik, a pjesma ‘Prigovaranje duše i tila’ dolazi i u pomenutoj hvarskoj pjesmarici od god. 1533.”⁶ Pjesma o jelenu, kao čakavska prilagodba prvotno štokavske pjesme, jedan je od čestih primjera negdašnje otvorene književne komunikacije i jedne čitalačke publike (bez obzira na dijalektno podrijetlo) na istočnoj jadranskoj obali.

³ Važno je ovom prilikom istaknuti mjesto i signaturu pohrane dotičnih sveščića jer se ti podaci u dosadašnjoj stručnoj literaturi, na žalost, nisu navodili. Prilikom pripreme knjige *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo* (v. HSP 2010) suradnici (A. Kapetanović, D. Malić, K. Štrkalj Despot) nisu mogli pronaći bez signature dotične sveščiće jer F. Fancev (i nitko poslije njega) takav podatak nije zabilježio, pa je u spomenutoj knjizi napisano da je rukopis danas nedostupan, a čitanje *Muke svete Margarite* iz toga rukopisa (uz neke emendacije i konjektore) preuzeto je od F. Fanceva. Iako su svi putovi vodili u Arhiv HAZU, u vrijeme pripremanja dotične knjige nitko od kolega nije znao mjesto i signaturu rukopisa, a spomenuti suradnici nekoliko su puta dobili od osoblja Arhiva odgovor kako u njihovoj ustanovi taj rukopis nije pohranjen. I danas je vrlo teško bez signature pronaći latinični rukopis u Arhivu HAZU jer ne postoji katalog/opis latiničnih rukopisa, kao za glagoljične (Štefanić) i ćirilične (Mošin). Nekoliko mjeseci poslije objave knjige *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo* javio mi se kolega Milovan Tatarin, redoviti profesor Filozofskoga fakulteta u Osijeku, s upitom o nedostupnosti sveščića. Na koncu se u našoj korespondenciji rasplelo to pitanje jer je kolega Tatarin posjedovao nekoliko preslikanih stranica toga rukopisa, koje je pribavio njegov doktorand K. Šimić prilikom istraživanja u Arhivu HAZU, a na kojima je, srećom, stajala signatura XV-44/8. Signatura je registrirana i u nedavno obranenoj Šimićevoj disertaciji, koju sam dobio na uvid pri kraju pisanja ovoga rada. U njoj Šimić sažeto prikazuje sastav tih dvaju sveščića (Šimić 2010: 66–68).

⁴ Fancev 1925: 114.

⁵ Fancev 1925: 115.

⁶ Fancev 1931: 252.

Poslije Fanceva nitko se nije upuštao u detaljnu analizu i opis tih sveščića (Fancev nije popisao sve tekstove niti ih je temeljito opisao), a njegove tvrdnje o povezanosti toga rukopisa sa Šibenikom, napose s jednim od izdanaka glasovite šibenske obitelji Vrančić, jedini su pokušaj unošenja kakva-takva svjetla u pitanje o podrijetlu i nastanku tih sveščića. Mihovil Vrančić (1507.–1570.) pripadao je uglednoj šibenskoj obitelji Vrančić, a među najuglednijim njezinim članovima bili su njegov brat Antun Vrančić (1504.–1573.), latinski pisac, diplomat, nadbiskup ostrogonski i primas Ugarske, i njegov sin Faust Vrančić (1551.–1617.), latinski i hrvatski pisac, leksikograf, polihistor i izumitelj. Mihovil se školovao u Beču i Krakovu, boravio u Ugarskoj, bavio se diplomacijom i administracijom. Bio je desna ruka bratu Antunu u službi Zapoljina dvora, a brat Antun ga uzima kao sugovornika u svojem putopisu o carigradskom putovanju.⁷ Njegov latinski opus čine pjesme, od kojih je većina izgubljena (*Carmina* 1540.), *Laus Dalmatiae* i pregled suvremenih događanja u Ugarskoj (*Liber de rebus hungaricis*, 1536.). Očuvano je i nekoliko njegovih pisama iz prepiske sa članovima obitelji, napose s bratom Antunom, među kojima su osobito dirljiva ona pisma u kojima se očituje briga za odrastanje sina Fausta, o kojem je skrbio Antun.⁸ O hrvatskim stihovima Mihovila Vrančića ne znamo ništa, osim nagađanja koja prate dva pjesnička sveščića što su nam ovdje u žarištu zanimanja.

2. SASTAV I OPIS DVAJU SVEŠČIĆA TE OPIS I RAZREDBA TEKSTOVA

2.1. Premda je Fancev naknadno izrazio suzdržanost prema svojim prvotnim hipotezama, u stručnoj literaturi oba su se sveščića i dalje nastavila nazivati *Vrančićevom pjesmaricom*.⁹ Svaki od tih dvaju sveščića mogli bismo promatrati kao omanju zbirku samostalnih pjesničkih tekstova, koji su prepisani vjerojatno iz različitih vrela. Kodikološki gledano u svjetlu nekih Gumbertovih distinkcija svaki taj sveščić (fragment) jedna je kodikološka jedinica (engl. *codicological unit*) bez obzira na to koliko on bio malen.¹⁰ Stoga, ovdje ćemo te sveščiće zasebno prikazati kao dvije kodikološke jedinice. Veći sveščić ima 27 naknadno olovkom obročjenih listova, a otpočinje (na 1b) crtežom sv. Ivana, koji u ruci drži janje i knjigu s nacrtanom vrpcom na kojoj piše na latinskom *Ecce agnus Dei*, a ispod čitava lika stoji talijanskim jezikom napisano *San Zvane*. Crteži se javljaju i uz neke pjesme toga većega sveščića, i to nimalo raskošni.¹¹ Dva su posljednja lista prvoga sveščića prazna. Manji svezak nema folijaciju, sadržava 12 neobročjenih listova, a na nekim listovima nema kustoda, za razliku od listova većega sveščića koji su redovito provideni kustodom.

⁷ Novak 1997: 421.

⁸ V. pisma u Novaković 1995.

⁹ U antologiji, i danas utjecajnoj, V. Štefanić piše o *Vrančićevoj pjesmarici* i kada je riječ o tekstovima iz većega sveščića, u kojem nema bilješke o zapisivaču Vrančiću (usp. Štefanić 1969: 400)

¹⁰ V. Gumbert 2004: 17–18, 30.

¹¹ Nacrane su u malom formatu neke scene vezane uz mučeništvo sv. Dujma (3b) i sv. Arnira (5b) te navještenje Mariji (6b).

Na posebnom listu na koncu toga sveščića nalaze se bilješke (vjerojatno Fancevljeve) o Vrančićima iz Šibenika. Strukturu obaju sveščića i raspored njihovih sastavnica (tekstova) predstaviti ćemo najbolje ovako:

Veći sveščić		Manji sveščić	
1. <i>Versi svetoga Ivana</i>	2a–3a	1. <i>Prilika od žedna jelina</i>	1a–3a
2. Pjesma bez naslova o Veronici	3a–3b	2. <i>Prigovaranje duše i tila</i>	3b–6b
3. <i>Versi svetoga Dujma</i>	3b–4b	3. <i>U pohvalu s(vetoga) Jeronima</i>	6b–8a
4. Pjesma bez naslova o sv. Stašu	4b–5b	4. <i>Iuste iudex Iesu Christe</i>	8b–9b
5. <i>Versi svetoga Arnira</i>	5b–6a	5. Stihovana bilješka o zapisivaču bez naslova	9b
6. <i>Pozdravljenje Gospino</i>	6b–7b	6. <i>Priporučenje sebe istoga sudom Isusovim</i>	10a–11a
7. Marijinska pjesma bez naslova	8a	7. <i>Varhu hvale Gospe Blažene</i>	11b–12a
8. <i>Vele slatko i bogoľubno prigovaranje meu križom i Gospom, Divicom Marijom</i>	8a–9b	8. <i>Molitva Isukarstu</i>	12a
9. Pjesma o simbolima Isusove muke (uputa: <i>Anjel na molitvi govori</i>)	10a–12a		
10. <i>Karstjanin pita Isukarsta gledajući ga na križu, a Isukars[t] mu odgovara</i>	12a–13b		
11. <i>Život svete Mare</i>	13b–25b		

2.1.1. Veći sveščić

2.1.1.1. Prvi po redu pjesnički sastavak u većem sveščiću jest svetačka pjesma *Versi svetoga Ivana*. Ova pjesma posvećena je svetom Ivanu Krstitelju, a ne svetom Ivanu Trogirskom. Riječ je o pjesmi od 70 parno rimovanih astrofičnih osmeraca. Incipit: *Karstiteľu, sveti Ivane, / tve su slave svuda znane*¹²; Explicit: *Ńega za nas moli grišnih / da nas združi z družbom vičnih. Amen!* S istim brojem stihova ta je pjesma zapisana pod naslovom *Od svetoga Ivana Karstiteľja u Splitskoj pjesmarici Trogirskoga kaptola* (nadalje: SPTK) na 11a–11b. Iskazni subjekt ove religiozne pjesme pohvalnički ističe Ivanovu ulogu i njegovo mjesto uz Isusa te ističe važne segmente Ivanova života.

2.1.1.2. Druga je pjesma također svetačka i nema naslova. Incipit: *O pritužna Veroniga, / već neg na svit žena ina*; Explicit: *Ki je u Rimu dan današni, / komu se klaňaju svi karstjani. Amen!* Riječ je o sv. Veronici, čijim se rupcem Isus obrisao dok je nosio križ,

¹² Citati se u članku navode u transkripciji, osim primjera u opisu slovopisnih značajki, gdje se navode primjeri i originalnom grafijom.

pa se u ovoj narativnoj pjesmi od svega 20 parno rimovanih astrofičnih osmeraca, nakon uvodne apostrofe u prvom distihu, tematizira taj događaj.

2.1.1.3. Treća pjesma otvara mali 'ciklus' svetačkih pjesama posvećenih lokalnim svećima, i to splitskim zaštitnicima. U toj skupini prva je pjesma *Versi svetoga Dujma*, koja se sastoji od 64 parno rimovana osmerca. Incipit: *Sveti Dujme, tvoj dan danas / mi štujemo, moli za nas*; Explicit: *Bogu hvala na svem budi / u svakomu vazda čudi. Amen!* Pjesmom se, kao što ističu prvi stihovi pjesme, obilježava dan svetoga Dujma, solinskoga biskupa i mučenika. Pjesma nije narativna, nego se iskazni subjekt u ime zajednice obraća i utječe svomu zaštitniku svecu. Pjesma je, s istim brojem stihova, zabilježena i u SPTK (11b–12a).

2.1.1.4. Četvrta pjesma većega sveščića i druga po redu u skupini pjesama posvećenih lokalnim zaštitnicima nema naslova, a posvećena je mučeniku sv. Stašu (Anastaziju). Incipit: *Mučeniče Boži, Stašu, / priklon' uho semu glasu*; Explicit: *Ńemu hvala na svem budi / u svakomu vazda čudi. Amen!* Iskazni subjekt se u 38 parno rimovanih osmeraca obraća zaštitniku moleći ga u ime zajednice da se za nju zauzme. Pjesma je zapisana s istim brojem stihova i u SPTK (13a–13b).

2.1.1.5. Svetačka pjesma *Versi svetoga Arnira* (Rajnerija), u 40 parno srokovanih astrofičnih osmeraca, posvećena je trećem mučeniku i suzaštitniku grada Splita. Incipit: *Sveti Arniru, usliši nas / molimo se tebi danas*; Explicit: *Gdi budemo slaviti Ńega, / napuŃeni dobra svega. Amen!* I ova je pjesma pisana u molitvenom tonu. Pjesma sadržava stih *Radujte se, Ńibenski ľudi*, koji je do sada imao važnu ulogu za lociranje zapisa i određivanje podrijetla sveščića. S istim brojem stihova zabilježena je u SPTK (13b–14a), a umjesto spomenutoga kretika *Ńibenski* u toj pjesmarici stoji *splitski*.

2.1.1.6. Marijinska pjesma *Pozdravljenje Gospino* ima 76 parno rimovanih astrofičnih osmeraca. Incipit: *O Marije, slavna Divo, / vas svit braniš tvojim krilom*; Explicit: *Gdi se anjeli veselahu, / hvalu i slavu vam davahu. Amen!* Na početku se u prva četiri distiha slavi Gospina zaštitnička snaga, poniznost i duhovna čistoća. Potom se evocira kratko Marijino djetinjstvo, tematizira se i narativno obrađuje njezin susret s Božjim glasnikom, arhanđelom Gabrijelom, koji naviješta Mariji rođenje sina. Zanimljivo je kako je u rimovanu osmeračku strukturu integriran tekst krunice.

2.1.1.7. Sedmi pjesnički sastavak nema naslov. Incipit: *Zdrava, Divo i divice, / zdrava s neba ti kraljice*; Explicit: *Ńega vazmeš s tobom stati / u vičnoj slavi pribivati. Amen!* Pripada kao i prethodna pjesma skupini marijinskih pjesama, no ona je intonirana kao pohvalnica, u kojoj se Marija slavi i metaforički naziva kraljicom, cvijetom i krunom. Vrlo je kratka, sadržava svega 12 parno rimovanih astrofičnih osmeraca.

2.1.1.8. Tekst pod naslovom *Vele slatko i bogoľubno prigovaranje meju križom i Gospom, Divicom Marijom* dijaloška je pjesma pasionske tematike. Sadržava 108 astrofičnih osmeraca, isprekidanih didaskalijama. Riječ je o prepjevu anonimne latinske pjesme *Lamentatio Beatae Virginis de cruce*.¹³ Incipit: *Križu tvardi i nemili, / mene mnogo ti ra[s] cvili*; Explicit: *Budi vazda on pohvaľen / kojino žive uvik. Amen!* Pjesma je na čakavskom

¹³ Identifikacija prema Lućin 2010.

poznata i iz drugih onodobnih rukopisa, i to kraća inačica (92 stiha) iz Lucićeva *Vartla* (90a–92b)¹⁴ i iz SPTK (33a–35b).¹⁵ U analiziranom sveščiću ova pjesma nema u naslovu istaknut dodatak “ko složi niki devot redovnik” kao u *Varthu* i SPTK. Inačice u tim dvama zapisima pripadaju redakciji pjesme koja se pripisuje Dominiku Armanovu Zadraniću, i to kao prijepis iz njegove knjige tiskane 1533.–1551.¹⁶ Neke stihove ove pjesme nalazimo i u našim srednjovjekovnim Marijinim plačevima i prikazanjima, što upućuje na njezino starije postanje, premda čitav tekst kakav poznajemo iz vrela nastalih od druge polovine XVI. st. nije do sada pronađen ni u jednom srednjovjekovnom rukopisu. Pjesma je poznata i iz nekih mlađih vrela.¹⁷ U pjesmi se Marija obraća križu kao simbolu Isusove muke, a križ joj sućutno odgovara ističući važnost Isusove muke i žrtve za čovječanstvo. U svim onodobnim inačicama zadnja je didaskalija suvišna, odnosno netočna, jer je iskazni subjekt kolektiv (vjernici), a ne križ kao što stoji u toj didaskaliji.

2.1.1.9. Deveta pjesma nema naslova i počinje didaskalijom *Anjel na molitvi govori*. Riječ je o pasionskoj pjesmi jer tematizira Isusova mučila, odnosno simbole Isusove muke. Incipit: *Isukarste, Sinu Boga, / arkanjel sam Oca tvoga*; Explicit: *Zač su došli oni roci, / zarekoše svi proroci. Amen!* Ovaj pjesnički sastavak obaseže 102 parno rimovana astrofična osmerca, čiji niz prekida osam podnaslova (*Parvi misterij – Osmi misterij*). U ovoj inačici pjesme istaknuto je osam simbola, i to: *konop, kolona od kamika, kruna oštrih tarnov, bič, križa drivo, čavli, spuga žuči i osta, koplje*. Pjesma je poznata i u inačici iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* (54b–56b), nastale oko 1530., u kojoj je sedam simbola muke (nema čavala),¹⁸ ali u toj inačici nije istaknut podnaslov za svaki simbol. Inačica iz sveščića razlikuje se od starijega zapisa u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* i po tome što se u njoj javlja arhanđel Mihovil, a ne Gabrijel. Stihovi pjesničkih sastavaka koji tematiziraju simbole Isusove muke unosili su se i u veće (dramske) tekstove, npr. kao u *Skazanje slimjenja s križa tila Isusova* (u kojem je navedeno 16 simbola muke, što ih na početku toga prikazanja iz XVII. stoljeća predstavlja 16 anđela).¹⁹

2.1.1.10. Deseta je po redu pjesma većega sveščića *Karstjanin pita Isukarsta gledajući ga na križu, a Isukars[t] mu odgovara*, koja sadržava 82 dvostruko rimovana dvanaesterca, što se nižu tako da je svaki distih razdijeljen didaskalijom, osim u završnom duljem obraćanju Isusa. Incipit: *Karstjanin: O vični Bože moj, zač se hti uputit, / ter po zemlji ovoj sašad s nebes hodit?*; Explicit: *Činite da bdeći čekati strašni dan. / Koga najde speći, ostat će raja van. Amen!* Riječ je o prijevodu latinskoga sastavka M. Marulića *Carmen de doctrina*. Inačica u ovom sveščiću nešto je kraća (82 stiha) od stihova u latiničnom rukopisu u NSK sign. R 6634 (53a–54a), u kojem ima 98 stihova. Inačica u Lucićevu *Varthu*²⁰ samo je jedan dio te pje-

¹⁴ Izdanje u Kolumbić 1990: 219–221.

¹⁵ Izdanje u Štefanić 1969: 393–396.

¹⁶ Izdanje u Zaninović 1937: 349–350.

¹⁷ V. izdanje u Strohal 1916: 23–24.

¹⁸ Izdanje u Štefanić 1969: 400–403; HSP 2010: 90–92.

¹⁹ Izdanje u Batušić – Kapetanović 1998: 103–116.

²⁰ Izdanje u Kolumbić 1990: 318.

sme, koji se poklapa i s rukopisom R 6634 (NSK), ali se javlja i u *Lulićevu zborniku*²¹, samo u tom zborniku ima dodanih 16 stihova.²² Osim tih starijih dvanaesteričkih prijevoda poznati su i mlađi osmerački, koje su prepjevali na hrvatski A. Vitaljić (1703.) i I. Dražić (1713.).

2.1.1.11. Posljednji i najveći tekst u opsežnijem sveščiću jest srednjovjekovno svetačko prikazanje (mirakul), zapisano pod naslovom *Život svete Mare*, a sastoji se od 574 parno rimovana osmerca, čije nizanje prekidaju prozne izdvojene i opširne didaskalije. Incipit: *Bude sveta Mare ovce pasti*; Explicit: *Reče s. M. djavlu....* Prikazanje otpočinje stihovima pastoralna ugođaja: *Trava reste, cvate cvitak, / reste zdravje, dobar žitak...* Zapis prikazanja nije dovršen. Tematizira sudbinu ranokršćanske mučenice svete Margarite, koja odbija postati ženom poganina i dosljedno brani svoje tjelesno i duhovno djevičanstvo te kršćanstvo, pa trpi muku i odabire smrt. Prikazanje je poznatije pod naslovom *Muka svete Margarite*, kako je zapisano u *Zadarskom rukopisu* iz XVII. st. (Arhiv HAZU I a 44).²³ Od inačice prikazanja u ovom sveščiću (obično nazivane šibenskom inačicom²⁴) starija je inačica zapisana u *Firentinskom zborniku*, ali nedostaje joj početak (nedostaje otprilike 600 stihova). Prikazanje o sv. Margariti pripisivalo se Marku Maruliću (C. Verdiani i S. P. Novak), ali atribucija bez čvrstih dokaza nije prihvaćena u stručnim krugovima.

2.1.1.12. Kada se sagleda sadržaj, opseg i raspored versificiranih tekstova u većem sveščiću, može se zaključiti da se u njemu nalaze samo religiozne pjesme, i to ukupno 11 pjesničkih sastavaka. Na početku se nižu **svetačke** pjesme (*Versi svetoga Ivana, O pritužna Veroniga, Versi svetoga Dujma, Mučeniče Božji, Stašu, Versi svetoga Arnira*), od kojih su sve osim pjesme o Veroniki poznate iz *Splitske pjesmarice Trogirskoga kaptola*. Potom slijede dvije **marijinske** pjesme (*Pozdravljenje Gospino, Zdrava, Divo i Divice*). Poslije njih slijede tri dijaloške **pasionske**: *Vele slatko i bogoľubno prigovaranje meju križom i Gospom*; potom tzv. *Isusova mućila* (s početnom uputom *Anjel na molitvi govori*) i *Karstjanin pita Isukarsta gledajući ga na križu, a Isukars[t] mu odgovara*. Na koncu sveščića nalazi se inačica svetačkoga prikazanja *Muke svete Margarite (Života svete Mare)*. Dakle, struktura većega sveščića, iako se to na prvi pogled oku ne otkriva, uređena je po tematskim blokovima, kao da je riječ o fragmentu unaprijed osmišljene čitanke versificiranoga duhovnoga

²¹ Objavljeno u Kukuljevićevu i Jagićevu izdanju u SPH 1 (1869).

²² V. rekonstruktivno izdanje u Marulić 1994: 117–122). V. i str. 130, gdje se jedan dio stihova tiska i kao posebna pjesma.

²³ Izdanje u Fancev 1932: 15–32; HSP 2010: 831–865.

²⁴ Izdanje u Fancev 1925: 116–124; HSP 2010: 813–829. Ovdje donosimo važnije ispravke Fancevljeva čitanja teksta (u prvom izdanju), koji su svi kasniji istraživači preuzimali ili iskorištavali za uspostavu cjelovitoga teksta. Izostavljamo one ispravke njegova čitanja koje nisu jezične naravi i one koje su u izdanju u HSP 2010 provedene (emendacije s obzirom na uvid u druge inačice ili su konjektуре kao 479 F: *pozno* > HSP *požro*). Brojka pri navođenu ispravke označuje broj stiha, sigla F (Fancevljevo čitanje), HSP (izdanje iz 2010.): u naslovu *Mare*] F MAR(GARIT)E, HSP M(argarite); 12 *dokle*] F-HSP *doke*; 62 *ćlovika*] F-HSP *ćloveka*; 192 *đivojćice*] F-HSP *đivićice*; 247 *zli*] F *ali*, HSP [z]ali; 274 *sve*] F-HSP *vse*; 282–283 *zdvignuvši*] F-HSP *zdignuvši*; 294 *Vićnega*] F *višnega*, HSP *Višnega*; 340 *razčiniti*] F-HSP *raščiniti*; 352 *ćrnoj*] F-HSP *crnoj*; 410–411 *dokle*] F-HSP *dok*; 477 *Ja pravdeni da znaš mnozi* (u *Firentinskom zborniku* bolje: *Cića mene pravi mnozi*)] F-HSP *Ja svakomu, di se rati*; 495 *odkada*] F-HSP *od kad*. Osim toga, sustavno bi trebalo unijeti sekvenciju /ar/ u transkripciju teksta jer je riječ o čakavskom tekstu, a Fancev je tu sekvenciju zanemarivao, kao i svi hrvatski filolozi u njegovo vrijeme.

štiva. Uvrštene tri svetačke pjesme o Dujmu, Stašu i Arniru na početku sveščića ukazuju na to da je protograf tog prijepisa morao biti u nekoj užoj vezi sa splitskim krajem (neka splitska pjesmarica). U *Splitskoj pjesmarici Trogirskoga kaptola* u pjesmi o sv. Arniru spominju se *splitski ljudi*, a ne *šibenski*. Ako se prebroje slogovi, lako se može utvrditi da metru godi *splitski*, a ne *šibenski* (jedan prekobrojni slog), pa se može iz toga zaključiti da je izvorno u protografu s kojega je pjesma o suzaštitniku grada Splita u veći sveščić prepisana stajalo *splitski*, a atribut *šibenski* doprinos je zapisivača, i to takav da nije izvršena u stihu nikakva dodatna prilagodba kako bi stih s tom izmjenom opet postao uglađen i metrički pravilan. Takvu zaključku nimalo ne smeta to što je prema dosadašnjem datiranju SPTK mlađa od većega šibenskoga sveščića jer je ta pjesma mogla kolati u rukopisnoj (pa i usmenoj) predaji desetljećima prije nastanka i jednoga i drugoga zapisa. Na šibensku redakciju nekih pjesama prvoga sveščića neizravno možda upućuje i jedna izmjena u pjesmi o simbolima Isusove muke: arhanđeo Gabrijel u starijoj verziji pjesme iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* (u uvodnoj uputi: *Gabriel anielus ad Cristum*) zamijenjen je u verziji iz većeg sveščića arhanđelom Mihovilom, zaštitnikom grada Šibenika (u trećem stihu: *Ja, Mihovil, s nebes slišal*).

Osim toga, treba naglasiti da se versifikacijski od osmeračkih pjesama toga sveščića odvaja jedino prijevod Marulićeve pjesme *Carmen de doctrina (Karstjanin pita Isukarsta...)* jer je pisan dvanaestercem. O jeziku, varijantnim zapisima i versifikacijskim značajkama pjesama većega sveščića još će u ovom prilogu biti riječi.

2.1.2. Manji sveščić

2.1.2.1. Prva pjesma u manjem sveščiću nosi naslov *Prilika od žedna jelina*. Sastoji se od 104 dvostruko rimovana dvanaesterca. Incipit: *Vim velik skok čini plah jelin na gori / k vodici studenoj kada se umori*; Explicit: *Pri nemu ter tokoj goruščom ljubavi / trujahan život moj s tilom se rastavi. Amen! Finis*. Ova pjesma je očekavljena štokavska pjesma prema dokazivanju F. Fanceva, koji je s pravom u Dubrovniku tražio ishodište, na što upućuje njezin ternarni dvanaesterac. Na temelju uočenih podudarnosti s poznatim i nedvojbenim Vetranovićevim stihovima pripisao je Mavru Vetranoviću nepoznati izvornik pjesme.²⁵

2.1.2.2. Druga pjesma, pod naslovom *Prigovaranje duše i tila*, srednjovjekovna je eshatološka pjesma poznata u raznim verzijama. Incipit: *Sliš' me, dušo, što ću t' praviti: / Milo ti je skoro ostaviti*; Explicit: *Tvoje vire uvik, amen. / Otac, Sin, Duh sveti. Amen!* Ova inačica ima 177 parno rimovanih osmeraca, a istaknut je vizualno svaki četvrti stih (na koncu je pjesme povezano pet stihova), što nije slučaj u starijoj inačici s astrofičnim distisima iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* (37b–40a),²⁶ od koje se ova verzija prilično razlikuje, ali s nekim zajedničkim stihovima.

2.1.2.3. Pjesma s istaknutim naslovom *U pohvalu s(vetoga) Jeronima* ima 88 dvostruko rimovanih dvanaesteraca (svaki četvrti stih istaknut). Incipit: *Veliko jest brime ko*

²⁵ Izdanje u Fancev 1931: 254–255.

²⁶ Izdanje u Štefanić 1969: 414–422; HSP 2010: 234–239.

ćuti[m] na sebi / hteći, Jerolime, začet pisam tebi; Explicit: *Ki s Ocem i s Duhom jednu slavu prima / živuć vike vikom, nigdar konca nima. Amen! Svarha*. Ova pohvalnica s narativnim segmentima, koju Fancev usputice spominje i navodi njezin početak²⁷, nije zapis i inačica poznatije svetačke pjesme o sv. Jeronimu, koja se dosada pripisivala M. Maruliću, a otpočinje riječima *Anjelske kriposti*, što je tiskana u glagoljičnom *Transitu sv. Jerolima* u Senju 1508. godine²⁸ i zapisana u latiničnom *Firentinskom zborniku*²⁹, u dvama latiničnim rukopisima u NSK pod signaturom R 6634 (oko 1530.)³⁰ i R 3662 (1532.)³¹ te u jednom dubrovačkom rukopisu iz sredine XVI. stoljeća.³²

2.1.2.4. Četvrta pjesma, posvećena Isusu, zapisana je pod naslovom *Iuste iudex Iesu Christe*. Sastoji se od 74 parno rimovana osmerca, a istaknut je svaki četvrti stih (na koncu dva). Incipit: *O Isuse, sudče pravi, / o Isuse, kraļu od kraļi*; Explicit: *Tebi hvala i sl[a]va budi, / u svakomu vazda čudi. Amen! Svarha*. Pjesmu je napisao Berengar iz Toursa³³, a nalazimo je i u SPTK (47b–48b).

2.1.2.5. U manjem sveščiću potom slijedi bez naslova versificirana kratka bilješka (6 parno rimovanih astrofičnih osmeraca) o zapisivaču, i to u 3. licu (autoreferencijalni zapis?), u kojoj se zapisivač imenuje kao Miše Vrančić s porukom čitatelju da se za nj moli. Incipit: *Miše Vrančić pisa ovoj, / Bog pomozí nemu u toj*; Explicit: *da ga Vični prime gori, / i vrata mu raja otvori. Svarha*.

2.1.2.6. Kao šesti pjesnički sastavak u sveščiću je zapisan tekst *Priporučenje sebe istoga sudom Isusovim*, koji ima 80 osmeraca raspoređenih u katrene s obgrljenom rimom (abba). Incipit: *Isusova glavo, zdrava, / varh mogustva svaka jada*; Explicit: *Oprosti nam, Isuse, od njih, / sarčeno te molim ovoj. Amen!* U njoj se apostrofiraju dijelovi Isusova tijela. Tematski slična pjesma zapisana je u *Vartlu (Molitva sv. Barnarda)*.³⁴

2.1.2.7. Marijinska pjesma *Varhu hvale Gospe Blažene* sastoji se od 48 osmeračkih katrena s unakrsnom rimom (abab): Incipit: *Ni uzmožno, Sveta Divo, / da paržina, prah i vali*; Explicit: *Suproč djavlu podaju moć, / od néga me ti izruči*.

2.1.2.8. Na koncu sveščića nalazi se kratka pjesmica posvećena Isusu pod naslovom *Molitva Isukarstu*, koja ima samo 10 dvostruko rimovanih dvanaesteraca. Incipit: *O dobri Isuse, riči Ota moga / svitlosti me duše, ufanje svakoga*; Explicit: *Isuse, s Otcem gdi [s] Svetim Duhom tokoj / živeš kra[...], kraļestva [...]*.

2.1.2.9. Dok se veći sveščić čini kao unaprijed osmišljen “duhovni perivoj” s tematski organiziranim dijelovima i pjesmama koje su napisane u tradicionalnom parno rimovanom osmercu (osim dvanaesteračkoga prijevoda Marulićeve pjesme), u manjem sveščiću

²⁷ Fancev 1933: 10.

²⁸ Ivšić 1930; v. i Nazor 1969; Švelec 1963.

²⁹ Nalazi se u firentinskoj knjižnici Mediceo-Laurenziana, sign. Ashb 1582, v. izdanje u Verdiani 1973: 170–173.

³⁰ Opis zbornika v. u Jurić 1991–1997: str. 172–173.

³¹ Nazor 1975–76: 393–400. V. i Jurićev opis u spomenutom katalogu.

³² Izdanje u Nazor 1965.

³³ Identifikacija prema Lučin 2010.

³⁴ Kolumbić 1990: 202.

ne nalazimo takav sklad. Izmiješane su tri dvanaesteračke pjesme s trima tradicionalnim osmeračkim parno rimovanim pjesmama te dvjema osmeračkim koje nemaju tipične rime (unakrsna, obgrljena) za tradicionalno anonimno osmeračko pjesništvo, nego se javljaju u XVI. stoljeću sporadično uglavnom među religioznim pjesmama nekih renesansnih pisaca.³⁵ Osim toga, ne može se reći da je rasporedom pjesničkih sastavaka iz pozadine ravnao unaprijed osmišljen plan jer nakon zapisa očekavljene pjesme *Prilika od žedna jelina* slijedi po jedna tradicionalna eshatološka, ranonovovjekovna svetačka i tradicionalna pjesma posvećena Isusu. Poslije stihova o Vrančiću (u tradicionalnom osmercu) slijede osmeračke pjesme, po rimi netipične za XVI. stoljeće (jedna posvećena Isusu, druga marijinska) i na koncu opet jedna posvećena Isusu (ali dvanaesteračka). Versificirana osmeračka bilješka Miše Vrančića (pisana u 3. licu) ne odnosi se na prethodnu pjesmu jer ona zasigurno nije Vrančićeva (izvornik se pripisuje Berengarju iz Toursa), pa Vrančić može biti samo prepisivač. To bi onda doista bio autoreferencijalni zapis (a ne bilješka neke druge osobe o Vrančićevoj autorskoj ruci). Čudno jest da se takva bilješka upisuje kao peti tekst usred sveščića, a ne na njegovu početku ili koncu.

Ako promatramo dva sveščića zajedno, najviše je zastupljeno religioznih pjesničkih sastavaka, i to ponajviše svetačkih, marijinskih i onih posvećenih Isusu. U oba sveska zastupljen je srednjovjekovni sloj (anonimne osmeračke pjesme), ali očit je i novi renesansni sloj, na prvi pogled prepoznatljiv po dvanaestercu (uglavnom adespotni tekstovi). Takva slojevitost (raznolikost) značajka je gotovo svih ondašnjih pjesmarica i zbornika (npr. *Vartal*).

3. ZNAČAJKE LATINIČNE GRAFIJE

Najvažnija je značajka latiničnoga slovopisa obaju sveščića izostanak bilo kakva nastojanja da se umanjí 'višeznačnost' određenih grafema (vrijedi formula jedan grafem može označivati nekoliko fonema, a jedan fonem može biti označen s pomoću nekoliko grafema). Ovi sveščići ne mogu biti primjer unaprijed promišljene primjene latinice kao kod nekih naših humanista (npr. P. Hektorovića). U zapisima *rechal* = *rekal* (1a) i *chochu* = *hoću* (16a) iskorišten je dvoslov <ch> (alograf <ck>) za tri fonema: /č/, /h/ i /k/. Isti zaključak može se izvesti i na temelju zapisa *cuci* = *kući* (18b) i *conac* = *konac* (4a), u kojima /c/ dolazi za /k/, /č/ i /c/. Zapis *kacho* (16a) pokazuje također kako se jedan fonem /k/ u istoj riječi bilježi različito. Za dalmatinski tip dopreporodne latinice karakteristično je, što se potvrđuje i u ovim pjesničkim sveščićima, grafijsko nerazlikovanje /s/, /š/, /z/, /ž/

³⁵ Primjer za unakrsnu rimu nalazi se u dvjema pjesmama u mladoj i opsežnijoj *Splitskoj pjesmarici Trogirskoga kaptola*. V. Lučin 2010: 60. Nalazimo je, primjerice, i u *Vartlu*, u dvama osmeračkim katrenima i jednoj sestini pjesme Tome Nadaljevića Budislavića (v. Kolumbić 1990: 617) i pjesmi *Na blagdan svetoga Ivana Trogirskoga* Petra Lucića, ali ima ih i među Vetranovićevim pobožnim sastavcima Isusu (Kolumbić 1990: 617, 360, v. i Šimić 2010: 218, 202, 232). Obgrljenu rimu u osmeračkim katrenima nalazimo, primjerice, u Nalješkovicevoj pobožnoj pjesmi *Pjesan koja se poje u Veliki petak, kada se adorava križ* (v. Nalješковиć 2005: 538–539). Ta je rima u osmeračkim katrenima poznata i M. Vetranoviću (npr. *Tužba Djevice Marije*), N. Dimitroviću (npr. *O, istini sinu Božji*), D. Ranjini (npr. *Plać te, oči tužne moje*), v. o tome i u Šimić 2010: 211, 254, 199.

(npr. *sueti* = *sveti* 1a, *poznausi* = *poznavši* 1a, *isuadi* = *izvadi* 23a, *dostise* = *dostiže* 16b), jer sva četiri fonema mogu biti označena grafemom <s>. Manje je karakteristična za novo-vjekovni dalmatinski tip hrvatske latinice slaba frekventnost grafema <x> (*raxmacnite* = *razmaknite* 19b, *Xeno* = *ženo* [12a]³⁶) za /z/ i /ž/, koji se najčešće označuju grafemom <z>. Rijetko taj grafem označuje i /c/ (*za* = *za* 1a, *zene* = *žene* 1a, *sudaz* = *sudac* 22a). Zapis *tuoiu* (25a) ukazuje na grafijsko nerazlikovanje /u/ i /v/, što je opće mjesto u primjeni latinice prije XVII. stoljeća. Tako je i s razlikovanjem /i/ i /j/ (npr. *daie*, *suima* 2a). Grafem <g> označuje /j/ i /g/ (*mog* = *moj* 19b, *mogal* = *mogal* 1a), što bez pomoći konteksta može biti problematično, kao u zapisima tipa *bog* (= *bog* ili *boj*?). Osim toga, često se upotrebljava u oba sveščića <gi> za /j/ (*mogia* 19a). Javljuju se grafemi koji određeni fonem označuju vrlo rijetko ili nikada u dopreporodnoj hrvatskoj latiničnoj pismenosti (npr. <x>: *rexi* = *reksi* 20b), što se može tumačiti ili prepisivačkim pogreškama ili utjecajima predložaka drukčijih ortografskih značajki. Vrlo rijetko (u zapisu pjesme koja se pripisuje Vetranoviću) nalazimo podslovljeni grafem <ç> (za /c/ i /č/: *ruciçe* = *ručice*, *taç* = *tač* [1b]). Nema velikih odstupanja u primjeni latinice ako uspoređujemo dva sveščića, ali nekih sporadičnih rješenja ima u manjem sveščiću, kojih nema u većem (npr. <ck> kao alograf za <ch>, podslovljeno <ç>, češća uporaba <x>).

Iznesene grafijske značajke mogle bi poslužiti kao podloga za zaključak kako se u ovim sveščićima zrcali čakavizam i depalatalizacija (usp. npr. *zemla*, *zalost* 8b), ali nedovoljna grafijska razlikovnost (što je opća značajka hrvatske dopreporodne latinice) i grafijski inventar u zapisu kakva dopreporodnoga teksta nije odslik odsutnosti fonetsko-fonoloških distinkcija kao ni dokaz da neki fonem nije bio dio fonološkoga sustava. Za grafiju ovih sveščića karakteristična je upotreba <l> za /l/ i /lj/ i <n> za /n/ i /nj/, pored <gl(i)> za /lj/ i <gn(i)> za /nj/, što se ne susreće često u novovjekovnim latiničnim tekstovima (najčešće u onih pisaca koji su znali pisati još i glagoljicom i/ili ćirilicom), ali zbog sporadičnosti ne može se reći da je provedena depalatalizacija tipa *kral*, koja ni danas nije općečakavska. Da je riječ o depalatalizaciji imali bismo zapise tipa *lublena*, a ne *glublena* = *lubljena* (14b), nastavačni morfem iza nepalatala /n/ bio bi *-om*, a ne *-em* u primjeru *tarnem* = *tarńem* (8a), ali i neke rime ne bi baš “zučale” posve skladno (npr. *craglu* x *hvalu* = *kraļu* x *hvaļu* 23a).

Možemo se složiti s Fancevom da se rukopis manjega sveščića, osobito završni dio, razlikuje od ostatka ispisanoga materijala koji je ovdje predmet analize, ali ne bismo se upuštali u grafološku analizu. Svakako bi trebalo izvršiti stručnu grafološku ekspertizu, a to se danas može učiniti jer Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu čuva autografe nekih pisama Mihovila Vrančića.³⁷ Mi možemo ovdje samo ustvrditi da smo uočili razlike i varijacije u duktusu većega i manjega sveska (usp. slovo *h*, zaobljenost slova *a*, nagnutost središnje okomite crte maloga slova *p* i razlike u donjoj petlji). Faksimil autografa jednoga Mihovilova pisma sinu Faustu (NSK R-5717/3, br. 1 od 21. XI. 1569.) objavljen je 2005.

³⁶ Budući da manji svezak nema paginaciju ni folijaciju, u uglatim zagradama donosimo našu folijaciju. Na taj se način (po uglatim zagradama) mogu razlikovati primjeri iz većega i manjega sveščića.

³⁷ Kosić 2005: 219.

u sklopu članka D. Novakovića,³⁸ pa se na prvi pogled može vidjeti da je rukopis drukčiji od onoga koji nalazimo u oba sveščića (ispisana humanistika, uporaba interpunkcijskih znakova i titli, upotreba visokoga <s>, slovo <p> bez donje petlje itd.).

4. JEZIČNE ZNAČAJKE I VARIJANTNI TEKSTOVI

4.1. Zapisi pjesničkih tekstova u obama sveščićima nedvojbeno ukazuju na to da su nastali na južnočakavskom prostoru.³⁹ Glavna značajka po kojoj se to može već na prvi pogled zaključiti jest prevlast ikavskoga odraza fonema jat uz sporadične i predvidljive ekavizme u ograničenom broju (*vere* 17a). Česte potvrde za provođenje metateze suglasnika u skupu vs- (*svemogoga* 8a) mogu biti također pokazatelj da je tekst nastao na južnom čakavskom terenu. Osim toga, umjesto *kadi*, koje je karakterističnije za čakavske sjevernije predjele, ostvaruje se *gdi / di* (7a, [3b]), često je potvrđeno protetsko /j/ (*jina* 24a, *justa* [6b]). No, potvrđene su neke općečakavske ili vrlo proširene čakavske jezične značajke kao što je */d' / > /j/ (*rojenje*, graf. *rogienie* 25b)⁴⁰, čakavski odraz prednjojezičnoga nazalnoga samoglasnika iza palatala /j/, /č/, /ž/ (*jazik* [6b]), povremeni ostvaraji jake vokalnosti čakavskoga tipa (*manom* 21b), desilabemizacija slogotvornoga /r/ u sekvencu /ar/ itd. Budući da je ovih nekoliko fonoloških značajki sasvim dovoljno da se potvrdi čakavnost tekstova dvaju sveščića, napose njihova južnočakavska provenijencija, u nastavku ćemo se umjesto nabiranja ostalih čakavskih značajki i njihovih primjera posvetiti jednom zanimljivijem pitanju jer bi njegovo razmatranje moglo odgovoriti na pitanje koliko je prepisivač bio upućen u otajstva versifikacije i s kakvom je pomnjom radio. Najprije treba reći da su u oba sveščića zastupljeni štokavizirani primarno čakavski stihovi (već u predlošku ili dodatno voljom i rukom zapisivača), a u manjem sveščiću postoji, što nam je davno već Fancev izložio (1931.), primjer za suprotni proces: čakavizaciju primarno štokavskih stihova (pjesma *Prilika od žedna jelina*). Utjecaj štokavštine na području Šibenika i okolice oko sredine XVI. stoljeća nije neobičan nakon niza migracijskih valova stanovništva koje su izazvali prodori Turaka u zaleđu, a štokavizme nalazimo i u književnim tekstovima mnogih čakavskih pisaca (od Marulića do Barakovića i Mrnavića), pa su u renesansnim (i kasnijim) pjesničkim tekstovima neki štokavizmi izvrsno iskorišteni u versifikacijske svrhe. Jedan od takvih štokavizama koji je versifikacijski bio uvijek relevantan jest -o, nastalo od starijega / čakavskoga završnoga slogovnoga -l, kao i *koji* umjesto čakavskoga *ki*.

³⁸ Novaković 2005: 169.

³⁹ Koje su glavne jezične značajke južnočakavskoga dijalekta i kakvo je njegovo prostiranje danas i nekoć v. u novijem prinosu: Lisac 2009: 139–180. Većina bitnih crta toga dijalekta ogleda se i književnim pjesničkim tekstovima dvaju sveščića, ali i tekstovima drugih dopreporodnih pisaca zadarsko-šibenskoga, hvarskoga i splitskoga kruga.

⁴⁰ Ima zapisa poput *nasladienia* (=naslađenja [4a]), što je štokavski utjecaj, ali moglo bi se takvo <di> tumačiti i samo kao pokušaj slovopisnoga etimologiziranja.

4.2. Već u prvoj pjesmi većega sveska, u *Versima svetoga Ivana*, nalazimo ovako zapisane stihove (19–22): *On je od tebe govorio / da se od žene ni rodio, / kojino bi se mogal reći...* Isti ti stihovi nalaze se u SPTK (11a–11b) i u njima nalazimo gotovo isti metrički nesklad: dva štokavska oblika participa (*govorio, rodio*) kvare metar. Treći particip ne kvari metar (*mogal*), ali u istom stihu u SPTK nalazimo *kino* (umjesto *kojino*, koji kvari metar). Primjeri nam pokazuju da su oba vrela bila štokavizirana i na ovaj način metrički oštećena.

4.3. Ako usporedimo neke stihove pjesme *Vele slatko i bogoľubno prigovaranje meju kriřem i Gospom Divicom Marijom* s istima u *Vartlu*, utvrdit ćemo da u većem sveščiću četiri stiha, od navedenih šest u nizu, nisu metrički korektna.

<i>Vartal, 90a</i>	<i>Veći sveščić, 8a</i>
da si prijal sinka moga, Isukarsta svemogoga, kino svaka oni stvoril i za narod karv je prolil. Ča učini, kriřu britki, da na tebi sin moj slatki... ⁴¹	da si <i>prijao</i> sina moga, Isukarsta svemogoga, kojino je svaka <i>stvorio</i> i za <i>nas</i> karv <i>prolio</i> . <i>Što</i> učini, kriřu britki, tebi sin moj slatki...

Za to je odgovorna štokavizacija (*prijao, stvorio, prolio, kojino*) prvotno čakavskih stihova, koji su bili skladni osmerci kao u *Vartlu*. No, odgovorna je i nepomnja zapisivača, koja se očituje u četvrtom i šestom stihu: u četvrtom zapisivač nije primijetio da su tri promjene (*narod, je, prolil*) skratile stih za jedan slog, a u šestom nedostaju dva sloga (*da na*). Zamjenjivanje zamjenice *ča > što* nije naštetilo metričkom skladu (osim *što* u oba sveščića nalazimo potvrde i za zamjenicu *ča*, npr. 25a).

4.4. Početak pjesme *Karstjanin pita Isukarsta gledajući ga na kriřu, a Isukars[t] mu odgovara* iz većega sveščića može se uspoređivati sa starijim prijevodom (Marulićevim?) u rukopisu NSK sign. R 6634:

<i>R 6634, 52b</i>	<i>Veći sveščić, 12a–12b</i>
Karstjanin: ⁴² Zač si ruke <i>raspel</i> po kriřu rastegnuv, a zajedno si <i>spel</i> nogu s nogom stegnuv?	Karstjanin: Zač si ruke <i>raspel</i> , nogu s nogom stisnuv, a zajedno si <i>spel</i> , po kriřu rastegnuv?
Karstjanin: ⁴³ Zač oči položiv glavu si <i>prignuo</i> tere lica pustiv <i>k</i> zemlji si <i>nagnuo</i> ?	Karstjanin: Zač ovu položiv glavu si <i>prignuo</i> tere lica spustiv <i>g</i> i h zemlji si <i>nagnuo</i> ?

⁴¹ Prema Kolumbić 1990: 219.

⁴² Lat. izvornik: *Quare expansa Tibi tenduntur brachia? Quare / Consortim iuncti sunt Tibi, Christe, pedes?* (stih 9–10).

⁴³ Lat. izvornik: *Sed cur demissa pariter ceruice recliuus / Sic defixa tenes ora oculosque solo?* (stih 13–14). Oba primjera uzeta iz pokusnoga latinskoga korpusa, odnosno digitalne zbirke tekstova hrvatskih latinista na mrežnim stranicama: <http://www.ffzg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.29:17:0.proba>.

Prvi navedeni distih iz većega sveščića pokazuje zamjenu dijelova dvanaesteračkih stihova i iskvarenost s obzirom na latinski izvornik. U drugom primjeru iskvarenost se očituje u precrtavanju već napisanoga jednosložnoga prijedloga *g* i dopisivanje *i h*, čime je dobitven prekobrojani slog u stihu. Iz ovih primjera može se uočiti da prepisivač nije mario za latinski predložak i nije bio osjetljiv na metrička ograničenja uvodeći veznik *i*. Iz primjera se također vidi da zapisivač mlađega zapisa nije intervenirao u (Marulićev) odabir oblika participa i nije mijenjao *-l > -o* i obratno, nego je očuvan izvorni metrički sklad.

4.5. Verzija pjesme *Prigovaranje duše i tila* iz manjega sveščića sadržava štokavizme koje nema verzija (starija redakcija) iz *Osorsko-hvarske pjesmarice* (npr. *što : ča* u prvom stihu), ali štokavizacija nije proces koji je izobličio neke stihove, nego nesavršeno kompiliranje i adaptiranje stihova (u srednjovjekovnom duhu). Uz drugi svezak mora se istaknuti još jednom čakavizacija prvotno štokavskoga teksta *Prilika od žedna jelina*. Fancev je u njoj identificirao niz štokavskih značajki (npr. Gmn. *-a: strana x rana*), ali iznio i nekoliko primjera koji pokazuju metričke anomalije zapisa zbog čakavizacije, na primjer rima *trna x možjani*, koja je u štokavskom protografu morala biti: *trna x moždana*, ali i prilagodba *gorušci* od dubrovačkog poetizma *gorušti* (crkvenoslavenskoga podrijetla).⁴⁴

4.6. Na koncu može se zaključiti da je ova dva sveska obilježila štokavizacija prvotno čakavskih stihova (veći/manji sveščić) i čakavizacija prvotno štokavskih stihova (manji sveščić). Metričke deformacije nisu se događale jedino prilikom takvih jezičnih adaptacija, nego se prilikom prepisivanja nije pomno prenosio tekst (često su stihovi iskvareni jer se ispuštao ili dodavao koji slog). U takvim postupcima i nespretnostima, osobito onim iz većega sveščića, ne vidimo Mihovila Vrančića, barem ne onako kako ga je opisivao Alberto Fortis u svojem glasovitom djelu *Viaggio in Dalmazia* (1774.), gdje je zabilježio za Mihovila da je pisao "(...) čistijim stilom nego Antun, kako u stihovima, tako i u prozi" i pritom spominje "nekoliko dotjeranih pjesničkih djela".⁴⁵ Osim toga, Mihovil godinu dana prije smrti šalje sinu Faustu, studentu u tuđini, blazinu i – Kvintilijana!⁴⁶ Stoga, s razlogom ćemo ovdje posumnjati u dosadašnju jednadžbu: *Miše Vrančić = Mihovil Vrančić*.⁴⁷

5. ZAKLJUČAK

U ovom smo radu opisali dva sveščića pjesničkih sastavaka koji se čuvaju pod jednom signaturom u Arhivu HAZU u Zagrebu (sign. XV–44/8). Osim njihovih opisa iznijeli smo neka zapažanja koja su se nametnula prilikom listanja i čitanja, a među važnijim koje treba ponoviti je to da je veći sveščić po izboru svetačkih pjesama bio na neki način povezan sa Splitom (četiri pjesme s istim brojem stihova zapisane su u SPTK), pa bi se tematska osmi-

⁴⁴ Fancev 1931: 252.

⁴⁵ Citirano prema prijevodu u Fortis 2004: 93. Istak. A. K.

⁴⁶ Novaković 2005: 170.

⁴⁷ Time se postavlja i pitanje o novoj dataciji tih sveščića (v. bilj. 2), premda su, sudeći po jezičnim značajkama (npr. neprovođenje sekundarne jotacije), sveščići mogli doista nastati u drugoj polovini XVI. stoljeća.

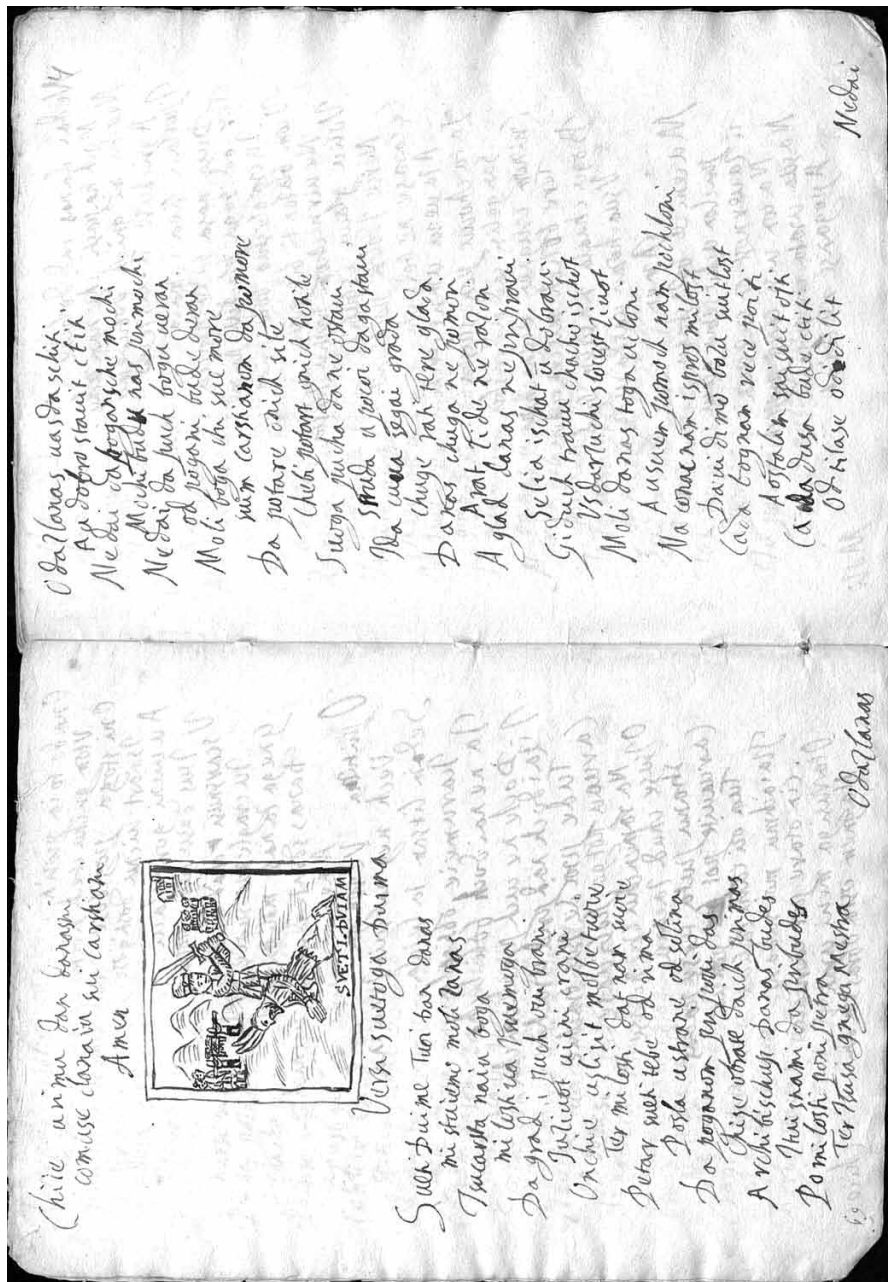
šljenost toga sveščića mogla protumačiti kao prijepis iz neke duhovne zbirke (sve su pjesme religiozne). Po prilagodbama (*šibenski ljudi, anjel Mihovil*) i po bilješkama o zapisivaču oba su sveska prilikom prijepisa bila povezana sa šibenskim krajem. S obzirom na jezično-versifikacijsku analizu i s obzirom na usporedbu Mihovilova autografa i dvaju sveščića, nameće se misao da bi se ovi zapisi teško mogli povezati s humanistom Mihovilom Vrančićem, pjesnikom koji je navikao na stegu antičke metrike pišući latinske stihove.

Čakavski predlošci zapisanih pjesama prilikom prepisivanja bili su (dodatno) štokavizirani, a jedan štokavski čakaviziran, pa tako oba sveščića svjedoče o književnoj komunikaciji i živu nastojanju da se jezičnim prilagodbama tekstovi na istočnoj jadranskoj obali bolje razumiju ili lakše prihvate. Prilagodbe tekstova nisu uvijek bile uspješne, pa su često uzrokovale metričke deformacije, što neke tekstove ovih sveščića ne kvalificira kao pouzdana vrela hrvatskoga srednjovjekovna i renesansnoga pjesništva.

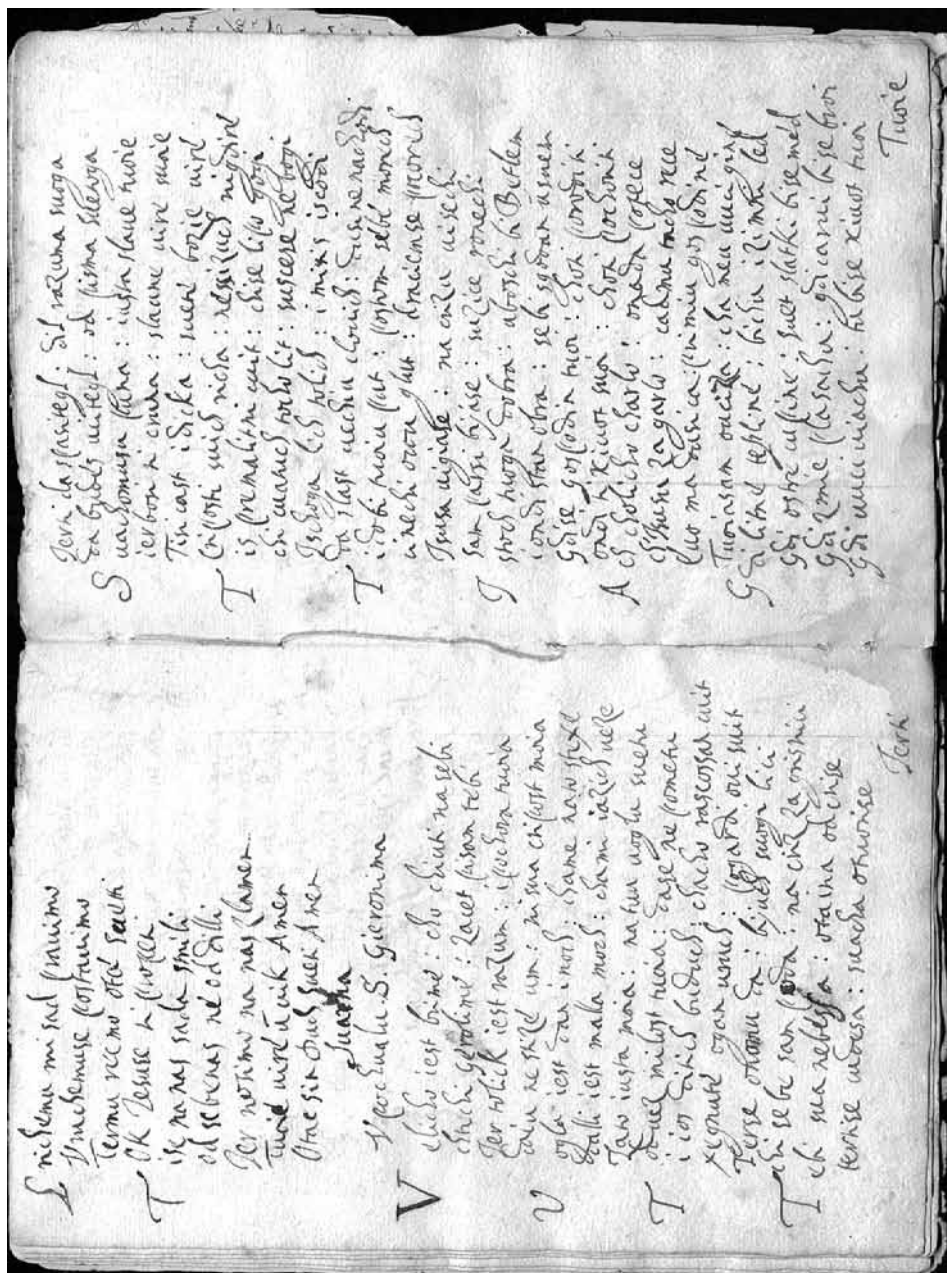

6.2. Stranice iz većega sveščića

6.3. Stranice iz manjega sveščića

6.4. Prilog: transkripcija teksta *U pohvalu s(vetoga) Jeronima* iz manjega sveščića XV–44/8 (Arhiv HAZU)**U POHVALU S(VETO)GA) JERONIMA**

Veliko jest brime ko ćuti[m] na sebi hteći, Jerolime, začet pisam tebi, jer tolik jest razum i pokora tvoja da ju ne stiže um ni sva kripost moja.		[... 6b]
Voļa jest dan i noć ka me na to steže, dali jest mala moć ka mi jazik veže. Zato justa moja na tvu voļu svetu odvež' milost tvoja da se ne pometu.	5	
Ti još ditić buduć, kako raskošan cvit, žegnu te ogañ vruć, pogardi ovi svit, ter se onomu da, bijuć svoji lici, ki sebe sam poda na križ za grišnici.	10	
Tebi sva nebesa otajna odkriše ter ti se čudesa svaka otvoriše. Jer ti da Spasiteļ dil razuma svoga da budeš učiteļ od Pisma svetoga.	15	[7a]
Svakomu su puna justa slave tvoje jerbo si ti kruna slavne vire svoje. Ti si čast i dika svete Božje vire, kriposti svih rika ne sižuć nigdire.	20	
Ti s' premalitni cvit ki se lipo goji, ki cvatuć toko lit suše se ne boji, iz koga lik tolik i miris ishodi ⁴⁸ da slast veću človik duši ne nahodi.	25	
Ti dobi tvoju put postom sebe moreć, čineći ovu ļut dračem se pokoreć. Isusa vijaše na križu viseći sam parsi bijaše suzice roneći.		
Istok tvoga dobra uboški bi Betlem i ondi stan obra, sebi zgodan u svem. Gdi se Gospodin tvój hoti poroditi, ondi ti život svoj hoti pokoriti.	30	

⁴⁸ Graf. pogr. *iscodi*.

- Ah, koliko harlo onada poteče
 k Isusu za garlo kad mu tako reče:
 “Evo, ma dušica, primi ju Gospodine, 35
 tvoja sam ovčica, ka meu vuci gine.”
- Gdi litne tepline bihu i zimni led,
 gdi ostre kupine cvet⁴⁹ slatki biše med,
 gdi zmiye plazahu, gdi čarvi biše broj,
 gdi vuci vijahu – tu biše život tvoj. 40
- Tvoje pokorenje tarnja bihu luzi, [7b]
 a pića korenje, a rogači⁵⁰ druzi.
 Gdi biše živac lut al’ spiļa od stinja,
 onde moraše put i sva poželinja.
- Sunce ističući jutrom se čuđaše⁵¹, 45
 svoji parzi⁵² bijući ter se žalovaše
 i večer za goru kad se zamicaše
 još tvoju pokoru čudeć se gledaše.
- Jini obnoć spahu život pokojeći,
 tvoje noge bdijahu na kolinih steći. 50
 Jini iskahu dat voļu puti svojoj,
 a ti činaše rat svak čas protiv tvojoj.
- S tobom bijahu boj putene napasti
 i nikadar kip tvoj ne htiše upasti.
 Oružje tvoje post i molitva biše, 55
 zato jima jakost da te ne dobiše.
- Tva svetost i slava tolike moći bi
 da strašnoga lava jakost i moć dobi.
 Sve toj bi⁵³ čudna stvar: ona zvir posluh da,
 ka človiku nigdar silom se ne prida. 60
- Jure svaka bihu sasvim ugašena
 ka ti put žežihu i jure svaršena.
 Biše pokora ma kad Bog učini sud
 da ti se plaća da za tvoj veliki trud.
- Tada anjel tebi reče: “Mužu sveti, 65 [8a]
 čeka te na nebi tvoj Isus propeti.
 Jure su sva puna, jur si plakal dosti,
 hodi, ovo t’ kruna od vične radosti.”

⁴⁹ Graf. pogr. *svet*.⁵⁰ Graf. vjer. pogr. *rogazzi* = *rogači*.⁵¹ Graf. *cudiase*.⁵² Graf. pogr. *barsi*⁵³ Graf. pogr. *Suetoichi*.

- Anjelski hori tad slavu Bogu daše,
 pravednu dušu kad Isusu pridaše. 70
 Tebi čast i radost bud', Bože, i dika,
 ki primaš na milost pokorna grišnika.
 Bud' za nas odvitnik, spomen' se da s' i ti
 na svitu bil grišnik, doktoru prisveti,
 mol' za nas grišnici umiļeno Boga, 75
 neka smo dilnici svi veseļa tvoga.
 Mi zato ostali, ki jesmo putnici,
 i veli i mali, bud'mo naslidnici
 grišnika ovoga, ki pokorom prignu
 svetom svojom, Boga milost dostignu. 80
 Svaki Boga moli, čineći pokore
 ter se grihov boli kako boļe more.
 S Jeronimom bditi svaki se usiluj,
 svoji parsi biti, sam sebe ne miluj!
 Onda naša žeļja hoće sita biti 85
 kada Spasiteļja budemo viditi.
 Ki s Ocem i s Duhom jednu slavu prima
 živuć vike vikom, nigdar konca nima.

Amen! Svarha.

VRELA I LITERATURA

* Dva latinična sveščića versificiranih sastavaka iz XVI. stoljeća, Arhiv HAZU, sign. XV–44/8; *Osorsko-hvarska pjesmarica*, oko 1530., Arhiv HAZU, sign. I a 62; Rkp. NSK oko 1530., sign. R 6634; *Splitska pjesmarica Trogirskoga kaptola*, svršetkom XVI. stoljeća, Riznica Trogirске katedrale, bez signature.

Batušić, Nikola – Kapetanović, Amir, 1998. *Pasije*, Erasmus naklada – Udruga Pasijska baština, Zagreb.

Fancev Franjo, 1925. Prilozi za povijest hrvatske crkvene drame, *Nastavni vjesnik XXXIII*, Zagreb, str. 109–124.

Fancev, Franjo, 1931. Dubrovačka pjesma 16 stoljeća u počakavljenom prijepisu, *Zbornik iz dubrovačke prošlosti: Milanu Rešetaru o 70oj godišnjici života prijatelji i učenici*, Dubrovnik, str. 245–256.

Fancev, Franjo, 1932. Građa za povijest hrvatske crkvene drame, *Građa za povijest književnosti hrvatske* 11, JAZU, Zagreb, str. 11–63.

Fancev, Franjo, 1933. Nova poezija Splitsanina Marka Marulića, *Rad JAZU* 245, Zagreb, str. 1–72.

- Fortis, Alberto, 2004. *Put po Dalmaciji*, priredio J. Bratulić, preveo s talijanskog M. Maras, preveo s latinskog D. Novaković, Marjan tisak, Split.
- Gumbert, J. Peter, 2004. Codicological Units: Towards a Terminology for the Stratigraphy of the Non-Homogeneous Codex, *Segno e testo* 2, 17–42.
- HSP 2010. = *Hrvatsko srednjovjekovno pjesništvo: pjesme, plačevi i prikazanja na starohrvatskom jeziku*, tekstove kritički priredili i osvrte na tekstove sastavili Amir Kapetanović, Dragica Malić, Kristina Štrkalj Despot, autor koncepcije i uvodne studije Amir Kapetanović, Biblioteka Hrvatska jezična riznica, Niz Starohrvatska vrela, knj. 1, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Ivšić, Stjepan, 1930. Hrvatska glagoljska dvanaesteračka legenda o sv. Jeronimu, štampana 1508, *Nastavni vjesnik* 39, sv. 1–4, Zagreb, str. 1–10.
- Jurić, Šime (obradio), 1991–1997. *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke*, sv. I–IV, Zagreb.
- Kolumbić, Nikica (priř.), 1990: *Vartal*, priredio, uvodom i bilješkama popratio te rječnik sastavio Nikica Kolumbić, Književni krug, Split.
- Kosić, Ivan, Ostavština obitelji Vrančić u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice, *Zbornik o Antunu Vrančiću, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Antunu Vrančiću*, ur. Vilijam Lakić, Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić”, Šibenik, str. 215–232.
- Lisac, Josip, 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*, Golden marketing–Tehnička knjiga, Zagreb.
- Lučin, Bratislav, 2010. *Splitska pjesmarica Trogirskoga kaptola: opis, sadržaj, auktori, predlošci*, *Colloquia Maruliana* 19, Split, str. 55–92.
- Marulić, Marko, 1994. Dijaloški i dramski tekstovi, *Sabrana djela Marka Marulića*, priredio i popratio bilješkama N. Kolumbić, knj. 10, Književni krug, Split.
- Marulić, Marko *Carmen de doctrina*, <http://www.ffzg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.29:17:0.proba>.
- Nalješković, Nikola, 2005. *Književna djela*, kritičko izdanje priredio i popratne tekstove napisao A. Kapetanović, Matica hrvatska, Zagreb.
- Nazor, Anica, 1965. Dvanaesteračka legenda o svetom Jeronimu, *Slovo* 15–16, Zagreb, str. 214–224.
- Nazor, Anica, 1969. Senjski Transit svetoga Jerolima i njegov predložak, *Slovo* 18–19, Zagreb, str. 171–188.
- Nazor, Anica, 1975–1976. Još jedan latinički tekst legende o svetom Jeronimu, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Zadar, str. 393–400.
- Novak, Slobodan Prosperov, 1997. *Povijest hrvatske književnosti: Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.*, II. knjiga, Izdanja Antibarbarus, Zagreb.

- Novaković, Darko (prir.), 1995. *Sentimentalni odgoj. Antun i Faust Vrančić*, preveli B. Lučin i Darko Novaković, Knjižnica Baščina, Šibenik.
- Novaković, Darko, 2005. Neobjavljena ostavština Antuna, Mihovila i Fausta Vrančića: R-5717 u rukopisnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, *Zbornik o Antunu Vrančiću, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Antunu Vrančiću*, ur. Vili- jam Lakić, Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić", Šibenik, str. 155–181.
- SPH I. (1869.) = *Pjesme Marka Marulića*, Stari pisci hrvatski, knj. I, skupio Ivan Kukulje- vić Sakcinski, JAZU, Zagreb.
- Strohal, Rudolf (prir.), 1916. *Zbirka starih hrvatskih crkvenih pjesama, Sabrao iz starih hrvatskih glagolskih rukopisa od 14.–18. stoljeća Rudolf Strohal*, Tisak C. Albrechta, Zagreb.
- Šimić, Krešimir, 2010. *Hrvatska religiozna lirika 16. stoljeća*, rkp. doktorske disertacije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Štefanić, Vjekoslav i suradnici B. Grabar, A. Nazor, M. Pantelić (prir.), 1969. *Hrvatska književnost srednjega vijeka, Pet stoljeća hrvatske književnosti 1*, Zora – Matica hr- vatska, Zagreb.
- Švelec, Franjo, 1963. Autor dvanaesterakačke legende o svetom Jeronimu, *Ivšićev zbornik*, Zagreb, str. 353–362.
- Verdiani, Carlo, 1973. *O Marulićevu autorstvu Firentinskoga hrvatskog zbornika iz XV stoljeća*, Čakavski sabor – Katedra za književnost i kulturu Split, Split.
- Zaninović, Antonin, 1937. Pjesme zadarskog svećenika Dominika Armanova iz prve polo- vice 16. vijeka, *Hrvatska prosvjeta 23*, Zagreb, str. 342–351.

TWO SHORT VOLUMES FROM THE 16TH CENTURY, SUPPOSEDLY WRITTEN BY MIHOVIL VRANČIĆ FROM ŠIBENIK

Summary

This paper describes two short volumes of poems which, in 1925, Franjo Fancev connected to a respectable member of a well known family from Šibenik, Mihovil Vrančić and the city of Šibenik. The choice of certain poems, however, points to the fact that the larger volume also had a connection with the Split area. The paper focuses on the list and the description of the afore mentioned short volumes, as well as on orthographic, linguistic, and versification characteristics. What is especially interesting, is that selected poems in these two short volumes, were transferred to Shtokavian / Chakavian dialect.

Key words: *poetry, small volume, Mihovil Vrančić, Franjo Fancev, Chakavian liter- ary language, Shtokavian (Shtokavisiation), Chakavian (Chakavisiation), Latin alphabet, octosyllable, twelve-syllable line*

DUE FASCICOLI DI POESIE ATTRIBUTI A MIHOVIL VRANČIČ DI SEBENICO,
RISALENTI AL XVI SECOLO

Riassunto

Nel presente lavoro si analizzano due fascicoli del 1925 messi in relazione da F. Fancev con la città di Sebenico e con Mihovil Vrančić, spiccato membro di una nota famiglia della menzionata città. Tuttavia, la scelta di alcune poesie conferma che il fascicolo più grande ebbe forti relazioni con la zona di Spalato. Nel centro dell'indagine si trova l'elenco e la descrizione dei due fascicoli con le loro particolarità letterarie, linguistiche e versificatorie. Di particolare interesse è il risultato del passaggio al dialetto *štokavo* e a quello *čakavo*, di alcune poesie dei fascicoli.

Parole chiave: : *poesia, fascicolo, Mihovil Vrančić, Franjo Fancev, lingua letteraria nello čakavo, passaggio nello štokavo e nello čakavo, alfabeto latino, ottonario, endecasillabo.*

Podaci o autoru:

Dr. sc. Amir Kapetanović, viši znanstveni suradnik u Odjelu za povijest hrvatskoga jezika i povijesnu leksikografiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Ulica Republike Austrije 16, Zagreb, e-mail: akapetan@ihjj.hr